

Ondo iraintzen jakinez gero, beti euskaraz

Haserretzen garenean erabiltzen dugun hizkuntza aztertuko dugu jarduera honetan.

Horretarako, ariketa hauek egitea proposatzen dizugu:

- Lexikoari erreparatuko diogu: zuen taldean ezagutzen dituzuen euskarazko hitz iraingarriak jasoko dituzue, horien guztien zerrenda osatu arte.
- Biraoen beste zerrenda baten analisia egin, aurrez osatutakoarekin konparatu eta ondorioak aterako dituzue.
- Gaiarekin zerikusia duen Andoni Egaña bertsolariaren entzungaia oinarri hartuta, ulermen-galderei erantzun eta bertan entzundako moldeetan jarriko duzue arreta.
- Euskaltzaindiari idatzia zuzenduko diogu irain-batzordea sortu eta gure taldean asmatutako irainak onar ditzan.

Irudia: Anja, Pixabay

1. Zein irain erabiltzen dituzue zuek?

Ikaskideekin komentatu eta idatziz jaso zerrenda batean haserretzen zaretenean erabiltzen dituzuen euskarazko hitz eta moldeak, baita nola edo zein egoera jakinetan erabiltzen dituzuen ere.

Laguntzeko, hona hemen adibide batzuk:

Irudia: Sergei Tokmakov, Pixabay

- Bada, nik ohitura handia daukat “txoraa” esateko, oso haserre ez banago ere.
- Nik, berriz, “babo” erraz esaten dut, baina asko haserretzen naizenean, “ergel halakoa” erabiltzen dut.
- Ados, orduan, biak apuntatuko ditugu.

2. Uste baino birao gehiago ditu euskarak

Batzuen ustez, gutxi dira euskarazko hitz iraingarriak, baina guk zerrenda bat osatu dugu eta ez da hain laburra. Hona hemen:

Apozikina	Inozentea	Tontoa
Astakirtena	Leloa	Tontolapikoa
Astapittoa	Lerdoa	Tuntuna
Basapiztia	Madarikatua	Txepela
Gibel-handia	Memeloa	Txitxi-burruntzia
Inozoa	Mozoloa	Txoriburua
Kaikua	Nazkantea	Ziztrina
Kirtena	Pepelerdoa	Zozoa
Kokoloa	Potrozorria	Zuria

- Konpara ezazue zerrenda hau zuek osatutakoarekin. Hitzen bat errepikatu da bi zerrendetan? Ezagutzen zenituzten bigarren zerrendako hitzak? Eta horien esanahiak?
- Hitz-elkarterik ikusten al duzue? Zein?
- Irainak sortzeko beste baliabiderik antzeman al duzue adibideetan? Zein?

Partekatu zuen hipotesiak beste ikaskideekin eta adostu azterketa honetatik ateratzen dituzuen ondorioak. Guk idatzitakoak irakurri nahi izatera, erantzun-orrira jo.

Ezagutzen ez dituzuen hitzak hiztegian begiratu eta jaso esanahia beste baterako.

3. Birao berriak sortzeko bideak

Biraoen gaia jorratu du Andoni Egaña bertsolariak segidan entzungai duzuen iritzian.

<https://labur.eus/4beC2>

Entzun arretaz eta aukeratu galderen erantzun zuzena

1) Blanca Urgell-en zein ideia aipatzen du Andoni Egañak?

- a) Euskaltzaindiaren hiztegia hainbat euskalkitan dauden irainak jasotzeko premia dagoela.
- b) Beste hainbat batzorde dauden moduan, biraoen gaia landuko duena ere sortu beharko lukeela Hizkuntza Akademiak.
- c) Euskara batua hornitzeko, ezinbestekoa dela Euskaltzaindiak noizean behin batzorde berriak sortzea.

2) Zein baieztapen dator bat Andoni Egañak Blanca Urgell-ek esandakoaz duen iritziarekin?

- a) Erabat ados dago Blanca Urgellekin eta irainen azterketarako batzorde berri bat sortzeko ideiarekin.
- b) Euskal hezkuntza-sistemaren esku utzi beharko litzateke euskarazko irainak sustatzeko lana.
- c) Urgell-en ideia ona iruditu arren, arazoaren muina beste bat delakoan dago.

3) Zein da, Egañaren ustez, hiztunek hizkuntza bat ala beste hobesteko arrazoi nagusia?

- a) Hobesten den hizkuntza horrek nork bere pentsamendu eta sentimenduak ondoen adierazteko aukera ematea.
- b) Hiztun gehienek, apeta edo txarkeriagatik egiten dute hizkuntza baten ala bestearen aldeko hautua.
- c) Hiztunak esateko daukana edozein hizkuntzatan oso modu naturalean eta irainez hornituta adierazteko aukera izatea.

4) Zein baieztapen dator bat Egañak euskal irainen erabileraz esandakoarekin?

- a) Garai batean irain baliagarri eta lasaigarri asko zituen euskarak, baina, urteen poderioz, behera egin du hauen erabilerak, ia desagertzeraino.
- b) Normala da iraintzeko garaian hiztunek gaztelaniara edo frantsesera jo behar izatea. Izan ere, euskararen kasuan, esparru hori ez da beste hizkuntzetan bezainbeste garatu.
- c) Euskaraz ez dago biraorik. Ondorioz, lasaitu ahal izateko, gaztelaniazko edo frantsesezko irainak erabiltzen dituzte euskal hiztunek, ezinbestean.

5) Zer dio Egañak gaztetxoei iraintzen irakasteko garaian eskolak duen rolaz?

- a) Bere ustez, ezin da orokortu eta lekuan lekuko egoeraren arabera jokatu beharko luke ikastetxeak.
- b) Egañaren iritziz, Euskal Herriko eskola guztietan irakatsi beharko litzateke iraintzen, gurasoen iritzia kontrakoa izan ezean.
- c) Ez du garbi adierazten iraintzen irakastearen aldeko ala aurkako jarrera duen, gurasoen iritzia beldur delako.

6) Zein da Egañak iraintzen trebatzeko proposatzen duen irtenbidea?

- a) Zerrenden bidez ikasleei hitz berriak buruz ikastera proposatzea.
- b) Irakaslearen sormenaren esku utziko luke Egañak konponbidea.
- c) Irudimenean dago, Egañaren ustez, erantzuna, hitz berriak sortzeko ahalmena dugula uste baitu.

7) Zein da Egañak entzungaia plazaratzen duen ideia nagusia?

- a) Irudimen handia behar dela irain berriak sortzeko, baina eskolak laguntza handia eskain diezaiekeela ikasleei lan horri aurre egiteko.
- b) Nork bere ama-hizkuntzan iraintzen ikastea dela beste hizkuntza batera jo behar ez izateko modurik eraginkorrena.
- c) Ezinbestekoa dela Euskaltzaindiak irainen gaia lantzeko batzorde propio bat sortzea, euskarak duen hutsunea betetze aldera.

Konpara itzazue zuen erantzunak eta desberdin erantzun dituzuenak adosten saiatu.
Beharrezkoa balitz, berriro entzun audioa.

4. Testuko zenbait aditz berrerabiliko ditugu

Andoni Egañaren testuak aditz-forma ugari ditu. Horietako batzuk aukeratu eta segidan dituzun esaldietan erabiliko dituzu.

Irakurri arretaz eta kokatu molde bakoitza dagokion esaldian, beharrezkoak diren egokitzapenak eginda. Zenbait kasutan, aukera bat baino gehiago da posible.

- Bere gain hartu	- Asebate
- Iritzi	- Nekez ikasi
- Ahotan ibili	- Alboratu
- Hobetsi	- Hankamotz ibili/ Motz geratu

Zenbait aditu eta ikerketaren arabera, gure hizkuntza _____ biraoei dagokionez.

Gure aldetik, oso proposamen ona _____ irainen gaia eskolan lantzeari, baina baita Euskaltzaindiak gai honen gaineko batzorde bat sortzeari ere.

Euskaltzain batzuek behin baino gehiagotan ibili dute _____ irainen gaia, eta komunikabideetan ere adierazi dute beren iritzia, esate baterako, Blanca Urgell andreak.

Egin diren ikerketen arabera, euskal gazteek, askotan, ingelesa _____ eta euskara _____ dute, batez ere musika eta ikus-entzunezkoak kontsumitzen dituztenean.

Euskarazko irainen hutsunea nabarmena dela konturatuta, edonoren premia _____ moduko biraoak sortu ditugu guk Euskaltzaindiak _____ eta denon eskura jar ditzan.

Hurrengo belaunaldietako hiztunek _____ dituzte garai bateko irainak. Horregatik eskaini behar dizkiegu hitz berriak.

Konpara itzazue zuen erantzunak eta desberdin erantzun dituzuenak adosten saiatu.

5. Irain berriak proposatuko dizkiogu Euskaltzaindiari

Entzun dugunaren arabera, irainen tradizio urriari aurre egiteko Andoni Egañak sormenera jotzea proposatzen du. Horixe da guk proposatzen dizuguna.

Bizpahiru ikaskidetako taldeetan, sortu hamar irain berri euskaraz (nahi izanez gero, Andoni Egañak proposatzen duen teknika erabili).

1- _____
2- _____
3- _____
4- _____
5- _____

6- _____
7- _____
8- _____
9- _____
10- _____

Ondoren, idatzi Euskaltzaindiara irain horiek onartu eta bere Hiztegi Batuan jaso ditzan eskatzeko gutuna. Eskaria Euskaltzainburu den Andres Urrutia jaunari zuzenduko diozue.

Zuen idatzian biraoen garrantzia azpimarratu eta eman arrazoiak zuen proposamena onartua izan dadin.

GUTUN FORMALA IDAZTEKO HAINBAT FORMULA

Kontuan izan gutun formal idazteko formula hauek daudela

Hasierako agurrak

Agur ʼerdi.

Andres Urrutia Euskaltzainburu jauna/jaun hori/jaun agurgarria/jaun agurgarri hori:

Bukaerako agurrak

Gure eskaria bidezkoa delakoan...

Begirunez, agur/agurtzen zaitut.

Adeitasunez, agur ʼerdi/agurtzen zaitut

Horrenbestez, agur/agur ʼerdi.

Eskari-gutun eredu bat irakurri nahi izatera, jo helbide honetara:

<https://labur.eus/0aS7d>

ERANTZUNAK

2. Uste baino birao gehiago ditu euskarak

Hauek dira hitz-elkarketatik sortutako irain batzuk:

Apozikina	Pepelerdoa
Astakirtena	Tontolapikoa
Astapittoa	Potrozorria
Basapiztia	Txitxi-burruntzia
Gibel-handia	Txoriburu

Irainak sortzeko adibideen zerrnadan baliabide hauek azpimarra ditzakegu:

- Animaliak: Animalia batzuk iraintzeko erabili ohi dira: zakurra, zerria, astoa, apoa, mandoa, sugea, txoria, zorria, putrea, txitxi-burruntzia...
- Nazka ematen diguten hainbat gauza: lerdea, zornea, pixa, kaka, behazuna, mukia...

3. Birao berriak sortzeko bideak

1-b / 2-c / 3-a / 4-b / 5-a / 6-c / 7-b

4. Testuko zenbait aditz berrerabiliko ditugu

Zenbait aditu eta ikerketaren arabera, gure hizkuntza **hankamotz dabil/motz geratzen da** biraoei dagokionez.

Gure aldetik, oso proposamen ona **iritzi diogu** irainen gaia eskolan lantzeari, baina baita Euskaltzaindiak gai honen gaineko batzorde bat sortzeari ere.

Euskaltzain batzuek behin baino gehiagotan ibili dute **ahotan** irainen gaia, eta komunikabideetan ere adierazi dute beren iritzia, esate baterako, Blanca Urgell andreak.

Egin diren ikerketen arabera, euskal gazteek, askotan, ingelesa **hobetsi** eta euskara **alboratu** dute, batez ere musika eta ikus-entzunezkoak kontsumitzen dituztenean.

Euskarazko irainen hutsunea nabarmena dela konturatuta, edonoren premia **asebetetzeko** moduko biraoak sortu ditugu guk Euskaltzaindiak **bere gain hartu** eta denon eskura jar ditzan.

Hurrengo belaunaldietako hiztunek **nekez ikasiko dituzte** garai bateko irainak. Horregatik eskaini behar dizkiegu hitz berriak.

IRAKURGAI OSAGARRIA

Andoni Egaña erreferentzia egiten dion Blanca Urgell-en iritzi-zutabea irakurri nahi izanez gero, hona hemen lotura:

The screenshot shows a news article on the Berria website. The headline is "Hizkuntza batean ongi iraintzen dakienak nekez joko du beste batera". The author is Andoni Egaña, and the article is by Blanca Urgell. The title of the article is "Irain batzordea". The article text begins with "Alabaina, noiz berpiztu? Adi, eta Urgell 1920an erruz euztzen zirenak zertan dardatzen? Nola ez diru euztzen Ala jauskoa? Arrazo polita. Oipena? Mila demontatzen. Deabruaren arina? Deabruaren bosa? Ikerk. Eta esan, Arroya? Beselek ez daki esanetik nik. Euskara batua behar bezala hornitzeko, bada, noizko? Euskaltzaindiaren irain batzordea?"

<https://labur.eus/oZVg2>

HIZTEGI LAGUNGARRIA

Urgell-ek honakoa. Aditza elipsian: Urgell-ek honakoa esan du.

Idea ona iritzi nion. "Iritzi nion" horrek nori bat eskatzen du, eta elipsian dago: ondo iritzi nion adierazpenari, esandakoari...

Murgiltze-eredu. Kasu honetan, ikas-irakaskuntzan euskara ardatz duen hezkuntza-sistema.

Esan-indarraren arabera. Ideia edo esan nahi den hori adierazteko indarraren (handi edo txiki) baitan, arabera.

Non eta. Kokapena adierazteko indargarria. Non eta ez: baldintza adierazteko erabiltzen da. Berandu iritsiko naiz, non eta ez badut autobusa hartzen.

Potrozorri. Alferra, mutilei edo gizasemeei zuzendua.

Gibel handi. Gauzak lasaiegi hartzen dituen pertsona.

Handiuste. Bere burua oso garrantzitsutzat duenak izaten du handiustea.

Lerde. Ahotik jariatzen edo erortzen den listua, baba edo karakolen lirdinga.

Zorne. Zauri batzuek jariatzen duten likido zikina.

TRANSKRIPZIOA (4:05)

Andoni Egaña bertsolaria. Blanca Urgell-ek honakoa. Euskara batua behar bezala hornitzeko noizko Euskaltzaindiaren irain-batzordea? Ideia ona iritzi nion, beharrezkoa.

Hankamotz gabiltza irainei dagokienez, baina Euskaltzaindiak sortu beharreko batzordea litzateke? Akaso lehenagotik eta beste leku batetik heldu beharreko arazoa da. Azken hilabeteotan euskal hezkuntza-sistema askotan ibili izan da ahotan: murgiltze-eredua, euskara ardatz izango duen eredu eleaniztun bat, eta hau eta bestea. Ongi dago.

Baina ekar ditzagun gauzak lurrera. Umeak, nerabeak, gazteak edo helduak ez du hizkuntza bat hobesten eta bestea alboratzen gaiztakeriaz edo gutiziaz. Hobesten du edo alboratzen, bere buruari hizkuntza jakin horretan sumatzen dion esan-indarraren arabera. Bere pentsamenduak eta sentimenduak zein hizkuntzatan hobeto adieraziko, hartara joko du. Naturala da. Eta hor egingo du topo irainekin.

Ongi botatako irain batek izugarri asebetetzen zaitu; baliagarria da oso, lasaigarria den heinean. Baina gure tradizioak asko landu ez duen alor bat da. Harro esaten zen lehen euskaraz ez zela biraorik. Eta oso motz geratzen gara euskaraz inor iraintzeko garaian, eta beste hizkuntzetara jotzen dugu ondorioz.

Eskolak irakatsi behar luke iraintzen? Non eta. Murtzian edo Bordelen, ez. Han gaztetxoek kalean ikasten dute nor nola iraindu. Hemen, ordea, kalean nekez ikasten da hori. Hezkuntzak hartu behar du bere gain zama. Nahiz eta bere semea edo alaba iraintze-eskoletan ari dela jakitean guraso bat baino gehiagok sekulakoak armatuko lituzkeen.

Guk tradizio urria dugunez, sormenetik jo beharko dugu iraintzen trebatzeko. Tradizioak eta senak esaten digute hitz-elkarketarako hizkuntza oso egokia dela euskara. Eta hitz-elkarketatik sortuak dira irain asko: potrozorri, gibel-handi, xanko-mehe (zango-mehe), handiuste, txoriburu, tontolapiko, txitxiburduntzi, pokopazientzi...

Sormenerako ere jo dezakegu hortik. Imajinatzen dut. Eskolan arbelean irakaslea zerrenda batean nazka ematen diguten gauzak idazten: lorde, zorne, kaka, behazun, muki... Eta pareko beste batean multzo adierazten dutenak: pila, mordo, zaku, container... Ikasleek zerrenda bateko eta besteko hitzak gurutzatzea baino ez dituzte egin beharko irain berri eta ulergarri mordoa sortzeko: lorde mordo, zorne-zaku, kaka-container, behazun pila... Edo lorde pila, kaka mordo, muki-zaku, zorne-container...

Ariketa polita da, e? ez didazue ukatuko. Ordu-erdian hogeitaka irain, berriak, sortzeko ahalmena dugula erakusten digu behintzat. Eta hizkuntza batean ongi iraintzen dakienak nekez joko du beste batera.

Off ahotsa. Aurrekoz atzera, Andoni Egaña.